

УДК 327 (447+438)

DOI 10.25128/2225-3165.19.02.13

Vitalii Znak

Postgraduate student,

Department of the World History and Religious Study,

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine)

nicolesko75@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1165-4697>**Віталій Знак**

Аспірант,

Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка (Україна)

ВІЙСЬКОВА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З НАТО (1991–2019)

Анотація. У статті розглянуто військову співпрацю України з Північноатлантичним Альянсом у ході еволюції та трансформації цієї міжнародної організації. На основі міжнародних документів, де йдеться про військову співпрацю, проаналізовано основні етапи становлення таких відносин, беручи до уваги геополітичну ситуацію в регіоні. Розглянуто закономірності міжнародних конфліктів, у яких брала участь Україна в миротворчих операціях НАТО. Досліджено джерельну базу питання військових відносин України з НАТО. Визначено характерні особливості зовнішньої політики України у перспективі співпраці з Північноатлантичним Альянсом та його еволюції. Подано авторську оцінку геополітичних подій, що спонукають Україну до військової співпраці з НАТО від початку її незалежності.

Ключові слова: Україна, НАТО, військова співпраця, безпека, взаємосумісність, еволюція, дипломатія.

MILITARY COOPERATION UKRAINE WITH NATO 1991–2019

Summary. The article deals military cooperation Ukraine with the North Atlantic Alliance in the evolution course and in this international organization transformation. The basic stages of formation of such relations are analyzed by the basis of international documents concerning military cooperation taking into account the geopolitical situation in the region. Regularities of international conflicts in which Ukraine participated in NATO peacekeeping operations are considered. The source of the issue of Ukraine's military relations with NATO has been investigated. In the perspective of cooperation with the North Atlantic Alliance and its evolution the characteristic features of Ukraine's foreign policy were identified. Provided author's assessment of geopolitical events that have led Ukraine to military cooperation with NATO since its independence.

Keywords: Ukraine, NATO, military cooperation, security, interoperability, evolution, diplomacy.

Постановка проблеми. Питання вступу до НАТО є ключовою проблемою сьогодення нашої держави. Характерною особливістю зовнішньої політики України є вихід із позаблокового статусу за обставинами окупації Криму та війни на Донбасі і пошук шляхів національної безпеки. Таким засобом є найпотужніша система колективної безпеки в світі – НАТО. Ключовим питанням Альянсу сьогодні та його основні цілі є безпека, підтримка миру та розвиток. Його основні напрямки та завдання розширюються з часом та проходять трансформацію, а одночасно розширюються і питання безпеки для нашої держави. Невтішний досвід позаблоковості нашої держави довів, що на сьогодні в умовах світових та національних криз різних форм та значень: збройні конфлікти, загрози територіальної цілісності, ескалації конфліктів в стратегічних місцях, посилення милітаризації біля кордонів України та ЄС зі сторони РФ та періодичне ослаблення ролі міжнародних безпекових інституцій – спонукають нашу державу до перегляду власних питань безпеки та до відповідних дій для забезпечення національної безпеки за допомогою інтеграційних відносин із масштабними світовими міжнародними організаціями. Стратегічно необхідними є військові відносини із Північноатлантичним Альянсом. Безумовно, в добу контрольованих військових конфліктів Україна і сама є важливим геополітичним гравцем, що вона і доводить активно співпрацюючи з військовою організацією

НАТО беручи участь в його миротворчих операціях одразу після здобуття незалежності. Все це актуалізує дане дослідження.

Аналіз досліджень. Питаннями військового співробітництва між Україною та Північноатлантичним Альянсом займалися вітчизняні фахівці, але чималим масивом літератури з цієї теми українська історіографія не відзначається. Особливостями більшої частини праць саме з військового співробітництва є узагальнений характер, серед таких праць є дослідження І. Долгова, В. Корендовича, які у своїй статті “Конструктивне партнерство Україна – НАТО: оборонні аспекти” зазначають, що перебуваючи у спільному геополітичному просторі, Україна та НАТО стикаються зі спільними викликами безпеці (Долгов, Корендович, 2013). Певний інтерес викликають роботи В. Горбуліна “План дій Україна – НАТО: досягнення і проблеми” (Горбулін, 2009), А. Соболева “Міжнародна обстановка та виклики безпеки для України” (Соболев, 2012) та О. Пошедіна “Военна безпека України в контексті співробітництва з Європейським Союзом” (Пошедін, 2014). Серед спеціальних праць відзначимо працю С. А. Лепявка, А. О. Магомедова “Співробітництво у військовій сфері, як приклад практичної взаємодії на рівні Україна – НАТО в площині реальних військових загроз” (Лепявка, Магомедов, 2018). Цінну основу в постанові даної теми становить збірка статей та інтерв’ю Є. Марчука “На шляху до НАТО” (Марчук, 2016).

Метою статті є визначення та аналіз основних напрямів співпраці України з НАТО у військовій сфері у контексті геополітичних вимог і національної безпеки на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. За своїми масштабами для України вступ у НАТО це престижний крок, але для цього потрібно враховувати зміни на міжнародній арені та регіональну політику до якої входить Україна. В Україні однією з суперечностей дипломатії щодо вступу в НАТО є урахування своїх амбіцій з найбільш популярними поглядами свого часу, але амбіції політиків щодо Альянсу різні як і погляди населення, тому закріплення інтеграційного курсу в Конституції України (Внесення змін, 2019) характеризується як перше конструктивне та чітке рішення напрямку зовнішньої політики України щодо НАТО.

Сам Альянс суттєво змінився і продовжує змінюватись. В період “холодної війни”: це була організація, що забезпечувала основу колективної оборони та спільної безпеки держав-членів зберігаючи стратегічний баланс у Європі (Возняк, 2014: 31). З еволюцією “Стратегічних концепцій” (1991 р., 1999 р., 2010 р.) НАТО стає надійною військовою системою беручи на себе ідеологію неоліберального інституціоналізму, що визначає для організації миротворчу діяльність, навіть поза межами своєї зони відповідальності, та співпрацю з державами Східного блоку (Sloan, 1995). Під час зміщення біполярного геополітичного устрою світу, що існував до 1991 р., концепція трансформувала Альянс із допоміжного засобу при миротворчих операціях інших країн членів ООН в їхнього головного ініціатора.

Для України співпраця із НАТО, як із системою колективної оборони, має особливе значення, з огляду на те, чи спроможна наша держава самостійно реформувати власні збройні сили та підтримувати їхню боєздатність на необхідному рівні відповідно до стандартів. Існує думка, що самостійно із реформуванням своїх збройних сил Україна не впорається через відсутність достатньої кількості ресурсів, а недостатнє фінансування армії, що за чисельністю на рівні розвинутих європейських країн, призведе до національної небезпеки у власній державі. Співпраця з НАТО значно підвищить ефективність у першу чергу в оборонно-промисловому комплексі, ліквідації залишкових та застарілих боєприпасів, також у вирішенні проблеми закриття військових баз (Возняк, 2014). Актуальності ці проблеми набирали з початку 2000-х рр., оскільки наприкінці

1980-х, коли зі Східної Європи виводили війська колишнього Радянського Союзу, на території України формувались більшість із понад 200 різноманітних складів із боєприпасами, баз та арсеналів. Більшість із них через застарілість несли колосальну небезпеку, почались вибухи у складах через невідповідні умови. Євген Марчук, як новопризначений міністр оборони у 2003 р., говорив про такі склади, що “багато боєприпасів лежать на землі, вони обросли травою і підпускати до них можна лише саперів” (Марчук, 2016). Артемівськ (2003 р.) не виключення, а тільки початок катастроф, оскільки є значно більші склади. Колишній міністр оборони визнавав, що ЗСУ самостійно цю проблему не вирішить.

Сьогоднішній Північноатлантичний Альянс проходить еволюцію своєї політики, ідеології та військового значення. Варто зазначити, що Альянс після розпаду Радянського Союзу характеризується посиленою чутливістю до геополітичного клімату, а його основні цілі безпеки розширюються, розширюються і питання безпеки для нашої держави. Альянс здатен надати Збройним силам нашої держави допомогу в оцінках окремих рішень, у досягненні сумісності в управлінні, тиловому і технічному забезпеченні та, що дуже важливо, підготовці військових кадрів для ЗСУ (Возняк, 2014). Надання військової освіти, підготовка військовослужбовців та розробка оборонних програм передбачає основу практичної співпраці України з НАТО у військовому вимірі. На авторську думку, охарактеризувати військову співпрацю України з НАТО можна за конструктивним аналізом всієї регіональної політики з 1991 р., адже інтегруючись та співпрацюючи з цією міжнародною організацією Україна також повинна враховувати інтереси Альянсу та держав, які в нього входять. Процес трансформації НАТО триває і як одне із завдань перед організацією постає процес поступового скорочення сил та засобів одночасно концентруючись на якіснішому забезпеченні організації – надання Альянсу можливості якісніше реагувати на глобальні безпекові виклики. Такі цілі в ідеалі (за словами Євгена Марчука) одночасно ставила для себе і Україна в перше десятиліття XXI ст., а саме скорочення чисельності Збройних сил, нарощування їхньої боєздатності на наявних ресурсах та реформи (Долгов, Корендович, 2013). Проте, здебільшого, нарощувалась позаблоковість нашої держави, а склади досі створюють матеріал для скандалів в ЗМІ. Найефективнішим досвідом співпраці України з НАТО є підготовка військовослужбовців та розробка спільних оборонних програм, а найефективніша спроможність Збройних сил України виконувати бойові завдання спільно із НАТО проявляється лише на рівні локальних конфліктів (Возняк, 2014), тому до розгляду пропонується військова співпраця у складі миротворчих контингентів поза нашою державою – Косово, Ірак, що затверджені результатом в “Показниках виконання” – пункт 1.6.4: “Участь у міжнародних заходах щодо підтримки миру і безпеки”, та локальні натівські навчання на території України – 2.1.1: “Здійснення демократичного цивільного контролю за сектором безпеки і оборони України” (Індикатори виконання, 2019). Цілі та їхні результати здійснюються відповідно до регламенту затвердженому в “Річній національній програмі співпраці Україна – НАТО”.

У 09. 07. 1997 р. партнерство між Україною і НАТО було офіційно затверджене документом “Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору”. Там йдеться про глибоку трансформацію НАТО після “холодної війни” та адаптацію організації до нових реалій безпеки до яких слід адаптуватись всьому регіону; нову політику миротворчих операцій, до ідеології якої Україні слід долучитись; про військове співробітництво між Україною та НАТО їхню взаємосумісність; про миротворчі операції в Югославії прийнявши ідеологію НАТО та окремі пункти з подяками за відмову від ядерної зброї (Хартія, 1997).

Військові організації в більшій мірі залишаються консервативними структурами і НАТО на той час не був виключенням. Провівши ряд кадрових змін ненависників комунізму і ветеранів “холодної війни” у самій структурі, із ідеології напружених відносин повернулася дещо забута ліберальна концепція, що сповідає демократичні цінності, адже втрата своєї ідеологічної ідентичності була не наразі для організації в період розподілу та визначення нових союзників та противників. Новими союзниками мали ставати колишні посткомуністичні держави із прискореним лібералізмом включаючи і Україну. З’являються гарячі точки на мапі Балкан. Політична, економічна та військова нестабільність характерна рід для колишніх держав соцтабору на перших етапах незалежності, і, відповідно, деяким державам потрібна допомога в демократизації. НАТО, проблемою котрого були тактичні взаємовідносини із несумісними державами, зайнялись підготовкою відповідних стратегічних механізмів для забезпечення контролю Північноатлантичного Альянсу і над Східною частиною Європи. В такі механізми після “холодної війни” був закладений принцип регіональності (Коренев, 2016). “Хартія про особливе партнерство між Україною і НАТО” була укладена вже не на початку 1990-х років, але відноситься до принципу регіональності та концепції Альянсу. Даний документ не входить у класифікацію особливих регіональних міжнародних документів, бо регіональна стратегія як така ніколи не мала офіційного документу, це радше метод роботи організації, в українському питанні у тому числі, без котрого не мала б можливості для існування співпраця із колишніми соціалістичними країнами, як наша держава.

Передислокація геополітичних сил та союзів не могла не вплинути на нову незалежну державу Україну із ще радянським військовим потенціалом. Приймаючи ідеологічну концепцію НАТО, особливо її військову частину щодо Югославії: “вітаючи їхнє практичне співробітництво в рамках Сил втілення (Стабілізаційних сил) та інших миротворчих операцій на території колишньої Югославії” (Хартія, 1997), – Україна увійшла у вир геополітичних взаємозв’язків та впливів. Тоді епіцентром уваги ЄС та НАТО стала Югославія наприкінці 1990-х, а НАТО, як військова міжнародна організація, перебував під глобальним тиском і позиціях спробувати себе у діях.

Напруження між Югославією і НАТО загострилось прямим збройним втручанням Альянсу (причина Косово) вперше без прямих вказівок із ЄС та ООН в 1999 р. Цей етап став основним в еволюції сучасного НАТО та висунув його основною міжнародною організацією для вирішення конфлікту. Тоді Росія скористалась правом вето в ООН, тому, за визначенням Річарда Хааса, НАТО провів деяку маніпуляцію легітимізації вирішення ним сербського питання шляхом заручення підтримки значно меншого кола країн. (Хаас, 2019: 231). В статуті ООН проявився принцип “одна країна – один голос”, тому НАТО за принципом його “Стратегічної концепції” не глобальна організація, оскільки менше держав це менше проблем. Коло держав повинно замикатись спільними воєнно-політичними безпековими інтересами, це коло замикає незалежна Україна. Як зазначає Дюре: НАТО є тільки частиною глобалізації (Дюре, 2009).

На врегулювання цього конфлікту Україна відправила своїх миротворців у складі Багатонаціональних Стабілізаційних Сил (SFOR) 240-м окремим спеціальним батальйоном постановою ВРУ “Про забезпечення діяльності Українського контингенту в операції Багатонаціональних Стабілізаційних Сил на території Боснії і Герцеговини” від 3. 04. 1997 р. передовій до Хартії. В документі йшлося про виділення для цієї місії 410 чоловік українського контингенту та надання для їхньої висадки в зоні дій 10 літаків радянського зразка ІЛ-76 (Україна у складі Стабілізаційних сил). Ця війна вважається першою у якій взяла участь Україна після отримання незалежності.

Югославський конфлікт дав змогу Україні вийти за межі концепції, наступним розділом у стосунках з НАТО буде період демонстрації тенденцій до позитивних змін від початку нового століття паралельно із новими вимогами НАТО до вступу та шанс увійти в наступний етап розширення.

Існує думка, що події в Україні – окупація Донбасу і анексія Криму Росією – тотожна із югославським конфліктом, аргументують її, що там і тут “старша республіка імперії атакувала молодшу” (Чим схожі війни в Україні та Югославії). На протипагу такому твердженню балканські експерти зазначають, що зв’язок подібності в обох конфліктах знайти вкрай важко, оскільки в югославському конфлікті були задіяні багато держав і національностей, а також нацменшин в середині кожних, а розпад СРСР і повалення Берлінського муру прискорило багаторічну міжетнічну ворожнечу, що загострилась наприкінці 1990-х із порушенням прав людини. Тим не менш їхні застереження вказують деякі паралелі, а саме регіональний тиск через багатонаціональність в Україні (Україна і Югославія).

Нова Стратегічна концепція НАТО 1999 р. була затверджена у квітні, а це час самого розпаду натівських бомбардувань колишньої Югославії по економічним і стратегічним точкам та самий пік операції “Союзна сила” де серед інтернаціональних військових сил перебував український батальйон 240-й, що виконував завдання у складі KFOR до завершення всієї операції (Ukrainian Military Pages). Російські історики зазначають цю концепцію як запізнілу спробу Альянсу пояснити та затвердити своє місце в геополітиці світу після закінчення “холодної війни” (Коренев, 2015). Даний документ, який присвятили вирішенню міжнародних конфліктів формує визначення НАТО як організації, а сам регіон служить точкою інтересів Росії, ЄС, США та НАТО як форматор майбутніх міжнародних відносин інтереси яких впливають і на Україну, адже вона впадає у зону де періодично виникатимуть контролювані конфлікти у зв’язку зі зміною геополітичних обставин. В період неоголошеної війни Росії з Україною тема Західних Балкан знову набирає чинності. У зв’язку із міграційною кризою в Європі, політичними та економічними проблемами, ЄС може ослабити свої позиції в регіонах (Угорщини та Румунії у тому числі) втрачаючи іміджеві позиції. Це призводить до безальтернативності для України співпраці із НАТО. Сам Альянс, як дієва структура міжнародного військового моніторингу, позиціонує себе безальтернативним. Щодо співпраці слід розуміти чіткі розмежування між співпрацею у військовій сфері, та самим вступом. Мішель Дюре, який очолював деякий час Центр інформації і документації НАТО у Києві наголошував у 2007 р. на тому, що НАТО як організація не шукає активно нових членів, але є відкритою до них. Цей підхід набирає твердості після югославської кризи як остаточне об’єктивне формулювання ідеології організації. Для початку слід зазначити чим НАТО не є, оскільки багато говориться про те, що після вступу в організацію на Україну чекають військові бази НАТО по її теренах, яких в природі не існує. Бази НАТО – це бази країн – членів Альянсу. Сьогодні НАТО – зазначає Дюре – відповідає більше організації колективної безпеки, а не оборони як раніше (Соскін, 2007).

У “Стратегічній концепції Північноатлантичного альянсу” 1999 р. йдеться про створення структури євроатлантичної безпеки, де НАТО грає головну роль та про власні підходи до питань безпеки, розширена концепція про колективну оборону держав, та розширення відповідальності європейських держав членів в безпекових питаннях (Стратегічна концепція, 1999). Україна офіційно входить у “стан діалогу” із організацією, її заяви розглядатимуться, але основним фактором у відносинах це взаємодопомога у військовій обороні та безпеці передовсім в межах самого Альянсу, до яких Україна поки не належить. За принципом регіональності паралельно виникла додаткова концепція, що буде унікальною для таких держав.

У квітні 1999 р. Альянс видав Україні “План дій щодо членства в НАТО” паралельно із новосформованою Стратегією, в якій йшлося про можливість конфліктів поза межами членів організації. В Плані дій написано особливий пункт для таких ситуацій, а саме: “вирішувати мирними способами міжетнічні конфлікти та зовнішні територіальні суперечки, в тому числі й претензії стосовно невоз’єднаних земель” (План дій).

Насамперед, період “діалогу та демонстрації тенденції до позитивних змін” в Україні, що тихо співіснує з періодом розширення понять безпеки НАТО, розширює свою хронологію для України новими можливостями, але не завдяки “Проекту Воєнної доктрини України”, що мав реформуватися з 2000 до 2005 р. і “заморозився” (Реформування ЗСУ, 2005), а завдяки “іракському” курсу в 2003 р., що характеризувався новими можливостями для України в геополітичному світі. Американський дипломат Річард Хаас, що був в 2003 р. президентом Ради з міжнародних відносин критично ставиться до початку війни в Іраку прирівнюючи її до ситуації з російською анексією Криму в 2014 р., адже США співпрацюючи із Радою Безпеки ООН припинили це і розпочали війну без широкої міжнародної підтримки (Хаас, 2019: 231). Тодішній секретар РНБОУ Євген Марчук першим із представників влади підтримав участь українських стабілізаційних сил в Іраку в 2003 р., аргументуючи це новою сторінкою в історії міжнародних відносин для України, а саме зречення стереотипів, завдяки чому вона може стати активним суб’єктом міжнародного життя. Із інтересів України в Іраку це, насамперед: нафта; нові економічні відносини при можливій новій владі після війни; досвід, що відрізняється від Косово новими зв’язками для дипломатії, адже там вони будуть ближче до американських і натівських дипломатів. На думку Марчука такі можливості давали змогу Україні здобути більшу довіру у США та НАТО, а це був результат, якого можна було досягти протягом півроку замість десятків років, також це майданчик для військових навчань нового рівня, а саме стабілізаційні сили. Українці на той час могли запропонувати бригаду зі штабним підрозділом із спеціалістів по розмінуванні та мотопіхотні підрозділи (Марчук, 2016: 126–130). Через декілька місяців, відмінно від американців, українському штабу вдалось уникнути образу окупантів в тій державі. Займались вони, здебільшого, роззброєнням та охороною важливих військових об’єктів, також, був сформований батальйон територіальної оборони Іраку. Третій за розміром контингент після США та Великої Британії був український.

Військові відносини із НАТО продовжилися тенденцією позитивних змін, одним із ключових пунктів зближення до НАТО було розмежування між Генштабом і Міністерством оборони, оскільки військові сили повинні відділятися від політичних і це нормальне явище в розвинених державах. В інтерв’ю Марчук коментує це більшою відкритістю армії до суспільства для контролю суспільством, а також, армія повинна відмежуватись від власності, економіки та торгівлі (Марчук, 2016: 161).

У 2004 р. проходять вибори в США та Україні. Ірак залишався дуже спекулятивною темою для американської сторони в тому числі і на виборах, а в Східній Європі назрівало щось схоже на старі добрі часи “оксамитових революцій”, на цей геополітичний зсув привертала до себе увагу саме Україна та “помаранчева революція” на тлі чого вона виступала як мільйонна хода проти фальсифікації на виборах. Масові акції протесту призвели до програшу проросійського кандидата Януковича.

В очах британського журналіста та аналітика з питань Росії в Європейській Раді Бена Джуда, ця подія виглядала як натхнення для адміністрації президента США, що ЄС подолає економічний та стратегічний вплив з Росії у колишніх “братніх” народах. Він описує події в Україні під таким кутом зору: “на якусь мить Україна забула, що вона перебуває у тіні Росії, як Мексика у тіні США, та почала

фантазувати про членство в НАТО, а Лондон, Брюссель та Вашингтон цим фантазіям потурали” (Джуда, 2015: 114).

Відносно похолодання до вступу в НАТО та прийняття ним України завершилось продовженням спільної співпраці у військовій сфері без урахування побажань Марчука до відкритості війська до суспільства. Війна в Іраку переросла у фазу “Тренувальної місії НАТО у Республіці Ірак” на прохання тамтешньої тимчасової влади. Представники ЗСУ взяли там участь в 2006 р. після “Указу Президента України Про направлення миротворчого персоналу України до Республіки Ірак” загальною чисельністю до 50 осіб (Про направлення миротворчого персоналу України до Республіки Ірак). А згодом в 2009 р. Україна взяла участь в ідентичній місії в Афганістані за спеціальним запрошенням Альянсу у складі Міжнародних Сил сприяння безпеці (ISAF) НАТО.

Про стан тогочасної геополітики, Збройних сил України та питань безпеки слід зазначити окремо. “Стратегія національної безпеки України”, укладена в 2007 р., настанням про гостру соціальну напругу всередині кордонів України у зв’язку із настанням глобальної фінансової кризи, яка впливає не лише на економіку держави, але і на її безпеку та безпеку її національних інтересів. Запроваджується нова система міжнародної безпеки, яку одразу ж охоплює криза. Послаблюється роль міжнародних безпекових інститутів. Процеси тодішньої геополітики супроводжуються зростанням конфліктності та провокуваннями до них, особливо збройних. Поглиблюється ескалація конфліктів у Чорноморсько-Каспійському регіоні та посилення мілітаризації регіону із розміщенням новітніх систем озброєння від іноземних держав та їхня присутність. Відсутність демаркацій державного кордону із сусідами – РФ, Білорусь та Молдова. Описаний перелік практичної відсутності ЗСУ та її діяльності поза межами України біля її кордонів. У цей час здійснюється політика позаблоковості України та її реалізація у розширеному характері про використання її в інтересах держави та механізми міжнародної безпеки (Стратегія національної безпеки, 2007).

У 2010 р. була затверджена наступна “Стратегічна концепція НАТО”, яка оголошує черговий етап еволюції Альянсу відповідно до світу, який постійно змінюється. Ключовий смисл концепції наполягає на необхідності існування Альянсу для забезпечення безпеки світу із пристосуванням до його сучасних вимог. Дана концепція більше зосереджує увагу на технологічній сфері. НАТО зобов’язується “проводити необхідні тренування, навчання, планування на випадок надзвичайних ситуацій і обмін інформацією для забезпечення нашого захисту від повного спектра традиційних і нових викликів безпеки” (Стратегічна концепція НАТО, 2010). Саме у цьому вигляді надалі буде співпраця України з НАТО у військовому вимірі після подій 2013 р. – військові навчання. Період змін в нашій державній системі цього часу характеризується гострою соціальною напругою та кризою влади.

У лютому 2016 р. у Мюнхені на конференції російський прем’єр-міністр Д.Медведев заявляє, що світ вступає у нову “холодну війну”. Такий пропагандистський сигнал свідчить про епоху в якій Україні випала необхідність вести відносини із НАТО. З цього часу еволюція міжнародного порядку досить суперечлива, а Україна досі від початку 2000-х є можливим, а не офіційним кандидатом на вступ (Соскін, 2007).

Найбільш точно відображені основні параметри військової співпраці України з НАТО в документі “Воєнна доктрина України”, де йдеться про:

реформування Збройних Сил України з метою досягнення оперативної і технічної сумісності зі збройними силами держав – членів НАТО;

удосконалення системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони держави відповідно до стандартів ЄС та НАТО;

розвиток Збройних Сил України за західними стандартами та досягнення сумісності із збройними силами держав-членів НАТО (Воєнна доктрина, 2015).

“Закон України Про оборону України” систематично доповнюється поправками у зв’язку із еволюцією обороноздатності держави до натівських стандартів (Про оборону України). В Україні військові навчання проводяться систематично в Екваторії Азовського моря та на військовому полі біля м.Дніпра. В червні 2019 р. вперше в історії український підрозділ, як з країни, що не входить до НАТО пройшов сертифікацію як підрозділ SOF (Special Operations Forces) – Сили швидкого реагування (Спецпідрозділ ЗСУ сертифікували як сили швидкого реагування НАТО). Це надає можливість повноцінно наблизитись Україні до стандартів НАТО у військовій сфері не залежно до економічної, адже – сили реагування НАТО – вірогідне визначення Альянсу у сьогоднішній час.

Річард Хаас зазначає, що після “холодної війни” Північноатлантичний Альянс зберігся, переформувавшись суто у військову організацію, що є “інструментом силової реакції” на територіях проблемних зон поряд з регіонами членів організації, що є протидією можливому поверненню Росії до традиційної і притаманної їй політики тиску на сусідів (Хаас, 2019). Даний метод – тиск на сусідів – був проявлений військовим характером, адже в провокаційних зонах і НАТО, і Росія проводять військові навчання. Найвпливовішим в 2018 р. було міжнародне військове навчання НАТО “Чисте небо” для відпрацювання тактичних дій оборони і нападу в повітряному просторі. В жовтні того року дане навчання проводилось на західноукраїнських аеродромах, українські повітряні сили були долучені до новітньої програми безпеки Східної Європи. Така співпраця актуально проявляє себе в період, коли РФ взяла за приклад ідеологію – “обов’язок захищати”. Це військово-політичний інструмент, концепція та стратегія інтервенції застосована проти України як операція після зміни її політичного режиму.

Висновки. Таким чином, еволюція НАТО як військової організації, на перший погляд, втрачає своє політичне значення на тлі “інформаційних війн” сьогодення, але Альянсу притаманна гнучка політика. Ця міжнародна організація затверджує себе у світі як потужна військова інституція. Сьогодні Україна проходить вишкіл у НАТО як у високопрофесійній військовій інституції. Основною сферою співпраці України з НАТО залишається військова, а її еволюція демонструє локальні тенденції цієї співпраці.

Список використаних джерел

- Возняк, 2014 – Возняк Т. Україна – НАТО. 20 років партнерства. Часопис “ї”, 2014. 248 с.
- Горбулін, 2009 – Горбулін В. План дій Україна – НАТО: досягнення і проблеми. Україна – НАТО. 2009. № 1. С. 5-17.
- Долгов, Корендович, 2013 – Долгов І., Корендович В. Конструктивне партнерство. Україна – НАТО: оборонні аспекти. Україна і НАТО. Наука і оборона. 2013. № 4. С. 3-8.
- Джуда, 2015 – Джуда, Бен. Крихка імперія: як Росія полюбила і розлюбила Владіміра Путіна. Медуза. 2015. 416 с.
- Дюре, 2009 – <https://www.radiosvoboda.org/a/1909733.html>
- Коренев, 2015 – Коренев Е. Еволюція підходів НАТО к ситуації на Балканах в 1990-е - 2000-е гг. История. Международные отношения. 2015. №4.
- Коренев, 2016 – Коренев Е.С. Начальный этап разработки региональной стратегии НАТО в контексте геополитических изменений первой половины 1990-х годов. История. Международные отношения. 2016. №1.
- Клюева – Клюева Е.Б. Балканы между Западом и Россией: Взгляд сквозь призму общественного мнения <https://cyberleninka.ru/article/n/balkany-mezhdu-zapadom-i-rossiyev-vzglyad-skvoz-prizmu-obschestvennogo-mneniya>
- Лепякко, Магомедов, 2018 – Лепякко С. А., Магомедов А.О Співробітництво у військовій сфері, як приклад практичної взаємодії на рівні Україна – НАТО в площині реальних військових загроз. Молодий вчений. 2018. № 6(1). С. 60-63.
- Марчук, 2016 – Марчук Є. К. На шляху до НАТО. Київ – Париж – Дакар, 2016. 608 с.

- Пошедін, 2014 – Пошедін О. І. Военна безпека України в контексті співробітництва з Європейським Союзом. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2014. № 3. С. 53–60.
- Соболев, 2012 – Соболев А. А. Міжнародна обстановка та виклики безпеки для України. Военна безпека України на межі тисячоліть. Київ. Стилос. 2012. С. 7-57.
- Соскін, 2007 – Соскін О. І. Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива. Інститут трансформації суспільства. 2007. 336 с.
- Хаас, 2019 – Хаас, Річард Розхитаний світ. Зовнішня політика Америки і криза. Основи. 2019. 376 с.
- Sloan, 1995 – Sloan S. NATO's Future : beyond Collective Defense. Washington, DC : Institute for National Strategic Studies, National Defense University: Supt. of Docs., U.S. G.P.O. 1995. P. 2
- Внесення змін, 2019 – Стратегічний курс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19>
- Военна доктрина, 2015 – Военна доктрина України. URL: <https://navy.mil.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/d447661.pdf>
- Хартія, 1997 – Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно - Атлантичного договору. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002
- Україна у складі Стабілізаційних сил – Постанова про забезпечення діяльності Українського контингенту в операції багатонаціональних Стабілізаційних Сил на території Боснії і Герцеговини. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-97-%D0%BF/ed20130101/sp:side:max15>
- Чим схожі війни в Україні та Югославії – Чим схожі війни в Україні та Югославії. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/chim-shozhi-vijni-v-ukrajini-ta-yugoslaviji-491481.html>
- Украина и Югославия – Украина и Югославия: уместны ли сравнения? URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/05/140519_ru_s_ukraine_history_yugoslavia
- Ukrainian Military Pages – URL: <https://www.ukrmilitary.com/2018/05/240-osb-unprofor.html>
- План дій – План дій щодо членства в НАТО. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/950_009
- Реформування ЗСУ, 2005 – Про державну програму реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927/2000>
- Про направлення миротворчого персоналу України до Республіки Ірак – Указ Президента України Про направлення миротворчого персоналу України до Республіки Ірак. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1675/2005>
- ISAF – <https://web.archive.org/web/20141204172914/http://ukraine.setimes.com/uk/articles/wwi/features/2014/07/29/feature-01>
- Стратегія національної безпеки, 2007 – Стратегія національної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007/print>
- Стратегічна концепція НАТО, 2010 – Стратегічна концепція НАТО 2010 року. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-ukr.pdf
- Стратегічна концепція, 1999 – Стратегическая концепция НАТО 1999 года. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_27433.htm
- Спецпідрозділ ЗСУ сертифікували як сили швидкого реагування НАТО – Спецпідрозділ ЗСУ сертифікували як сили швидкого реагування НАТО. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/06/24/7097686/>
- Про оборону України – Закон України про оборону. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
- Індикатори виконання, 2019 – Річна національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО на 2019 рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/2019>

References

- Vozniak, 2014 – Vozniak T. Ukraine – NATO. 20 rokov partnerstva [NATO - Ukraine. 20 years of partnership]. Chasopys "I", 2014. 248 s. [in Ukrainian].
- Horbulin, 2009 – Horbulin V. Plan dii Ukraina – NATO: dosiahnennia i problem [NATO-Ukraine Action Plan: Achievements and Problems]. Ukraina – NATO. 2009. № 1. S. 5-17. [in Ukrainian].
- Dolhov, Korendovych, 2013 – Dolhov I., Korendovych V. Konstruktivne partnerstvo. Ukraina – NATO: oboronni aspekty [A constructive partnership. NATO-Ukraine: defense aspects]. Ukraina i NATO. Nauka i oborona. 2013. № 4. S. 3-8. [in Ukrainian].
- Judah, 2015 – Judah, Ben. Krykhka imperia: yak Rossia poliubyla i rozliubyla Vladimira Putina [Fragile Empire: How Russia fell and out of love with Vladimir Putin]. Meduza. 2015. 416 s. [in Ukrainian].
- Diure, 2009 – <https://www.radiosvoboda.org/a/1909733.html> [in Ukrainian].
- Korenev, 2015 – Korenev E. Evoliutsiia podkhodov NATO k situatsii na balkanakh v 1990-e - 2000-e hh [The evolution of NATO approaches to the situation in the Balkans in the 1990s - 2000s]. Istoriya. Mezhdunarodnye otnosheniya. 2015. №4. [in Russian].
- Korenev, 2016 – Korenev E.S. Nachalniy etap razrabotky rehyonalnoi stratehii NATO v kontekste geopolitycheskykh yzmeneniy pervoi poloviny 1990-kh hodov [The initial stage of developing a NATO regional strategy in the context of geopolitical changes in the first half of the 1990s]. Istoriya. Mezhdunarodnye otnosheniya. 2016. № 1. [in Russian].
- Kliueva – Kliueva E.B. Balkany mezhdru Zapadom y Rossiei: Vzghliad skvoz pryzmu obshchestvennogo mneniya [The Balkans between the West and Russia: A View Through the Prism of Public Opinion]. URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/balkany-mezhdu-zapadom-i-rossiyev-vzglyad-skvoz-prizmu-obschestvennogo-mneniya> [in Russian].

Lepiavko, Mahomedov, 2018 – Lepiavko S. A., Mahomedov A.O Spivrobitnytstvo u viiskovii sferi, yak pryklad praktychnoi vzaiemodii na rivni Ukraina – NATO v ploshchyni realnykh viiskovykh zahroz [Cooperation in the military sphere, as an example of practical cooperation at the Ukraine – NATO level in the context of real military threats]. *Molodyi vchenyi*. 2018. № 6(1). S. 60-63. [in Ukrainian].

Marchuk, 2016 – Marchuk Ye. K. Na shliakhu do NATO [On the Way to NATO]. Kyiv – Paryzh – Dakar, 2016. 608 s. [in Ukrainian].

Poshedin, 2014 – Poshedin O. I. Voienna bezpeka Ukrainy v konteksti spivrobitnytstva z Yevropeiskym Soiuzom [Military security Ukraine in the context of cooperation with the European Union]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnogo upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. 2014. № 3. S. 53-60. [in Ukrainian].

Soboliev, 2012 – Soboliev A.A. Mizhnarodna obstanovka ta vyklyky bezpeky dlia Ukrainy. Voienna bezpeka Ukrainy na mezhi tysiacholit [International Situation and Security Challenges for Ukraine. Military security Ukraine at the turn of the millennium]. Kyiv. *Stylos*. 2012. S. 7-57. [in Ukrainian].

Soskin, 2007 – Soskin O.I. Partnerstvo zarady bezpeky: dosvid krain NATO ta ukrainska perspektyva [Partnership for security: experience of NATO countries and the Ukrainian perspective]. *Instytut transformatsii suspilstva*. 2007. 336 s. [in Ukrainian].

Haass, 2019 – Haass, Richard Rozkhytanyi svit. Zovnishnia polityka Ameryky i kryza [A world in disarray: American foreign policy and the crisis of the old order]. *Osnovy*. 2019. 376 s. [in Ukrainian].

Sloan, 1995 – Sloan S. NATO's Future : beyond Collective Defense. Washington, DC : Institute for National Strategic Studies, National Defense University: Supt. of Docs., U.S. G.P.O. 1995. P. 2. [in English].

Vnesennia zmin, 2019 – Stratehichnyi kurs Ukrainy [Strategic Course of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19> [in Ukrainian].

Voienna doktryna, 2015 – Voienna doktryna Ukrainy [Military Doctrine of Ukraine]. URL: <https://navy.mil.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/d447661.pdf> [in Ukrainian].

Khartia, 1997 – Khartia pro osoblyve partnerstvo mizh Ukrainoiu ta Orhanizatsieiu Pivnichno - Atlantynoho dohovoru [Charter on the Special Partnership between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002 [in Ukrainian].

Ukraina u skladi Stabilizatsiinykh syl – Postanova pro zabezpechennia dialnosti Ukrainskoho kontynhentu v operatsii bahatonatsionalnykh Stabilizatsiinykh Syl na terytorii Bosnii i Hertsehovyny [Resolution on ensuring the activities of the Ukrainian contingent in the operation of multinational Stabilization Forces in Bosnia and Herzegovina] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-97-%D0%BF/ed20130101/sp:side:max15> [in Ukrainian].

Chym skhozhi viyny v Ukraini ta Yuhoslavii – Chym skhozhi viyny v Ukraini ta Yuhoslavii [How similar are the wars in Ukraine and Yugoslavia]. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/chim-shozhi-vijni-v-ukrajini-ta-jugoslaviji-491481.html> [in Ukrainian].

Ukrayna y Yuhoslavyia – Ukrayna y Yuhoslavyia: umestny ly sravneniya? [Ukraine and Yugoslavia: are comparisons relevant?]. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/05/140519_ru_s_ukraine_history_yugoslavia [in Russian].

Ukrainian Military Pages – URL: <https://www.ukrmilitary.com/2018/05/240-osb-unprofor.html> [in English].

Plan dii – Plan dii shchodo chlenstva v NATO [NATO Membership Action Plan]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/950_009 [in Ukrainian].

Reformuvannia ZSU, 2005 – Pro Derzhavnu prohramu reformuvannia ta rozvytku Zbroinykh Syl Ukrainy na period do 2005 roku [On the state program of reform and development of the Armed Forces of Ukraine for the period up to 2005]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927/2000> [in Ukrainian].

Pro napravlennia myrotvorchoho personalu Ukrainy do Respubliky Irak – Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro napravlennia myrotvorchoho personalu Ukrainy do Respubliky Irak [Decree of the President of Ukraine on the deployment of Ukrainian peacekeeping personnel to the Republic of Iraq]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1675/2005> [in Ukrainian].

ISAF – <https://web.archive.org/web/20141204172914/http://ukraine.setimes.com/uk/articles/uwif/features/2014/07/29/feature-01> [in English].

Stratehia natsionalnoi bezpeky, 2007 – Stratehia natsionalnoi bezpeky Ukrainy [National security strategy of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105/2007/print>

Stratehichna kontseptsia NATO, 2010 – Stratehichna kontseptsia NATO 2010 roku [Strategic Concept NATO 2010]. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-ukr.pdf [in Ukrainian].

Stratehichna kontseptsia, 1999 – Strategicheskaiia kontseptsyia NATO 1999 goda [Strategic Concept NATO 1999]. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_27433.htm [in Russian].

Spetspidrozdil ZSU sertyfikovaly yak syly shvydkoho reahuvannia NATO – Spetspidrozdil ZSU sertyfikovaly yak syly shvydkoho reahuvannia NATO [Special Forces have been certified as a NATO rapid reaction force]. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/06/24/7097686/> [in Ukrainian].

Pro oboronu Ukrainy – Zakon Ukrainy pro oboronu [Law of Ukraine On Ukraine's Defense] <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> [in Ukrainian].

Indykatory vykonannia, 2019 – Richna natsionalna prohrama pid ehidoiu Komisii Ukraina - NATO na 2019 rik [Annual National Program under the auspices of the NATO-Ukraine Commission for 2019]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/2019> [in Ukrainian].